

Aristoteles. *Ἀθηναίων Πολιτεία*, edidit M. Chambers, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig 1984, σελ. XX+94, tab. 4.

Εἰς τὸν λατινικὸν πρόλογον τοῦ ἔργου τούτου ὁ ἐκδότης, καθηγητὴς ἐν Los Angeles, Mortimer Chambers, ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου. Μέχρι τοῦ 1879 ἦσαν γνωστά μόνον ἀποσπάσματα τῶν ἐκ γραμματικῶν καὶ λεξικογράφων εἰλημμένα. Τῷ 1879 τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου ἀπέκτησε δύο παπυρικὰ ἀποσπάσματα περιέχοντα μῆματα τεσσάρων κεφαλαίων, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὁποίων ἐρρίφθη μετὰ ζήλου ὁ φιλολογικὸς κόσμος. Μέγα γεγονός ὅμως ὑπῆρξεν ἡ τῷ 1890 ἀπόκτησις ὑπὸ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου τεσσάρων παπυρικῶν κυλίνδρων ἐξ Αἰγύπτου, περιεχόντων τὸ σύνολον τοῦ ἔργου. Ἐξεδόθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Kenyon τῷ 1891, ὅστις ἐξετύπωσε καὶ φωτοτυπίας τοῦ κειμένου. Ὁ ἐκδότης Chambers περιγράφει τὴν εἰς ἕκαστον κύλινδρον περιεχομένην ὕλην καὶ τὰς ἐκδόσεις πρὸς ἐπηκλούθειαν ὑπὸ ὀνομαστῶν φιλολόγων καὶ τὸν ζήλον τῶν φιλολόγων ὅλων τῶν χωρῶν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου, φέροντος πολλὰ κενὰ καὶ ἀπεσβεσμένας περιόδους, λόγῳ πολλῶν φθορῶν τοῦ παπύρου καὶ χασμάτων. Εἰδικώτερον παρατηρεῖ περὶ τοῦ παπύρου ὅτι τὸ ἔργον ἔχει γραφῆ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ παπύρου (μὲ τὰς ἐγκαρσίους ἵνας ὑπὸ τεσσάρων γραφῶν κατὰ παραγγελίαν ἰδιώτου τινός, καθορίζεται ποῖον ἕκαστος τμήμα ἔγραψε καὶ τὸ εἶδος τῆς γραφῆς ἐκάστου (ἐμφαινόμενον εἰς τὰ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου παρατιθέμενα φωτοτυπικὰ δείγματα). Ὁ ἐκδότης ἐκτιμᾷ τὴν λογιότητα τοῦ τετάρτου γραφέως, ὅστις διώρθωσε καὶ συνεπλήρωσε τὴν γραφὴν τοῦ δευτέρου. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ τέταρτος γραφεὺς ἐχρησιμοποίησαν καὶ βραχυγραφικὰ σύμβολα, ὧν ὁ ἐκδότης παρέχει δείγματα. Ἀκολουθῶς ὁ ἐκδότης ἐξηγεῖ τὰς τηρηθείσας ἀρχὰς ὀρθογραφίας καὶ τονισμοῦ διὰ τὸ κείμενον. Ἀξιοσημεῖον εἶναι ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐκδοτῶν τοῦ βιβλίου τούτου, εἰς διαφόρους χρόνους ἐκδόντων τὸ ἔργον, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τῶν τεσσάρων παπυρικῶν τόμων τοῦ 1890 εἶχον κάμει μόνον ὁ Kenyon, ὁ Blass καὶ ὁ Wilcken. Αἱ λοιπαὶ ἐκδόσεις ἐστηρίχθησαν εἰς τὰς φωτοτυπίας. Ὁ Chambers εἶναι ὁ τέταρτος ἀναγνώσας τοὺς παπύρους. Ὑπὸ τοῦ οἴκου Teubner ἐξεδόθη ἡ Πολιτεία Ἀθηναίων τὸ πρῶτον ὑπὸ Fr. Blass τῷ 1892, πεντάκις ἔκτοτε ἐκδοθεῖσα μέχρι 1906. Εἶτα ὑπὸ T. Thalheim τῷ 1909 καὶ 1914, ὑπὸ H. Oppermann τῷ 1928 καὶ νῦν τὸ 1986 ὑπὸ M. Chambers. Ὁ Chambers ἔχει ἀσφαλῶς τὴν δέουσαν ἰκανότητα πρὸς ἐπιτυχή ἐκδοσιν, δεδομένου ὅτι ἀσχολεῖται παλαιόθεν μὲ τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων καὶ μὲ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ σχετικὸν ἔργον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευμάτων αὐτοῦ τῶν ἀναφερομένων εἰς παρατηρήσεις αὐτοῦ, σχολία καὶ ποικίλας σημειώσεις ἐπὶ τῶν χειρογράφων καὶ τοῦ κειμένου τῆς Πολιτείας Ἀθηναίων καὶ γενικῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος, ἅτινα ἔχουν ἴδει τὸ φῶς κατὰ τὰ ἔτη 1965, 1967, 1971, 1973, 1979 καὶ 1986.

Ὁ πρόλογος συμπληροῦται μὲ κατάλογον τῶν ἐκδόσεων τῶν ἀποσπασμάτων, τῶν παπύρων τοῦ Βερολίνου, τοῦ ὅλου ἔργου, τῶν φωτοτυπιῶν, τῶν ἐπιτομῶν, τῶν μεταφράσεων, τῶν σχολίων, τῶν συνθετικῶν μελετῶν καὶ τῶν μελετῶν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ περὶ τῶν θεσμῶν καὶ ἄλλων θεμάτων ἀφορώντων τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπίσης περιέχει κατάλογον ἔργων περὶ τῶν βραχυγραφικῶν. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον, σελ. 1-64, τέσσαρα ἀποσπάσματα καὶ ἡ ἐπιτομὴ τοῦ Ἡρακλείδου Λέμβου, σελ. 64-68, οἱ πίνακες πηγῶν καὶ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, 6, -84 καὶ τέσσαρες φωτοτυπικοὶ πίνακες μετὰ δειγμάτων γραφῆς τῶν τεσσάρων γραφῶν τοῦ ἔργου.

Εἰς ἕκαστην σελίδα τοῦ κειμένου ὑπόκεινται δύο ὑπομνήματα, τὸ μὲν πε-

ριέχον τὰς συσχετίσεις τῶν πληροφοριῶν τοῦ κειμένου πρὸς τὰς πηγὰς καὶ τὸ δεύτερον, τὸ κριτικόν, ὅπερ περιέχει τὰς διαφοροὺς γραφάς, τὰς διορθώσεις καὶ τὰς εἰκασίας τῶν μελετητῶν. Καὶ τὰ δύο ὑπομνήματα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἐπαρκῆ. Ὡς προελέχθη, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου ἡσχολήθησαν μετὰ ζήλου ἔξοχοι τῆς ἐποχῆς φιλόλογοι. Ἐκ τῆς βιβλιογραφίας καὶ τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος βλέπομεν καὶ τὴν συμμετοχὴν πολλῶν Ἑλλήνων, Κ. Κόντου, Γενναδίου, Σακορράφου, Παπαγεωργίου, Παπαβασιλείου, Α. Α. Σακελλαρίου, Π. Φωτιάδου, Κ. Πελεκίδου. Ἦτο τότε ἡ λαμπρὰ ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας. Ὑπάρχει λοιπὸν διὰ τὰ κενά, τὰ ἀπεσβεσμένα καὶ τὰ ἀσοφῆ χωρία ἀφθονία διατυπωμένων εἰκασιῶν καὶ προτάσεων, ἐκάστη δὲ τούτων ἔχει σοβαρὰ ὑπὲρ αὐτῆς στηρίγματα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιάγῃ τὸν ἐκδότην εἰς ἀμυχανίαν περὶ τῆς προτιμητέας μορφῆς τῆς συμπληρώσεως εἰς περιπτώσεις πολλὰς. Ὁ ἐκδότης εὐρίσκειται εἰς δυσχερῆ θέσιν ἐκλογῆς. Συχνὰ προβαίνει εἰς συμπλήρωσιν ἐκλέγων τὴν συμπληρωτέαν μορφήν εὐστόχως κατὰ κανόνα, πολλάκις ὅμως ἀφίνει ἀσυμπλήρωτον τὸ κενὸν ἀφίνων τὴν συμπλήρωσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἀφοῦ βεβαίως παράσχη εἰς αὐτὸν τὰς διαφοροὺς εἰκασίας αἰτινες ἔχουν διατυπωθῆ. Ἰδοῦ παράδειγμα: Κεφ. 47, 5 σελὶς 43 στίχ. 12: Τὰ δὲ ἄλλα ἀπόκειται ἡ χωρὶς ἵνα μὴ προεξαλεῖ [...]. Ὁ ἐκδότης ἀφίνει ἀσυμπλήρωτον τὴν λέξιν διστάζων νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἑτέραν δύο δυνατοτήτων α) προεξαλειφθῆ 2) προεξαλειφθῆται. Ἡ διατύπωσις τοῦ κειμένου μὲ τὰς προτιμηθείσας γραφάς δὲν ἐπιτρέπει τὴν προβολὴν ἀντιρρήσεων, ἐὰν δὲ πού τις θὰ ἤθελε νὰ προτιμήσῃ ἑτέρου εἶδους συμπλήρωσιν, δυσκόλως θὰ ἐπειθεν ὅτι αὕτη εἶναι ἡ πιθανότερα. Ἐπομένως εἰς τὸ κείμενον τοῦ Champers δευτερευούσας παρατηρήσεις θὰ ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ.

Σελὶς 25 στίχος 1 (κεφ. 27, 4): ἀφ' ὧν αἰτῶνται τινες. Εἰς τὸ κριτ. ὑπόμνημα δὲν βλέπω ἀμφισβήτησιν τῆς γραφῆς ἢ ἄλλην τινὰ εἰκασίαν· ὅμως νομίζω ὅτι ἐδῶ συντακτικῶς δὲν εὐσταθεῖ ὑποτακτικὴ τοῦ αἰτέομαι. Δὲν εὐσταθεῖ δὲ τὸ ρῆμα κατὰ τὴν γνώμην μου οὔτε καὶ νοηματικῶς πρὸς τὰ συμπραζόμενα. Πιστεύω ὅτι τὸ ὄρθον εἶναι: ἀφ' ὧν αἰτιῶνται τινες. Δηλαδὴ αἰτιῶνται τὸν Περικλέα ὡς εἰσαγαγόντα τὸν δεκάσμον εἰς τὰ δικαστήρια.

Τὴν παρατήρησιν ταύτην τὴν διετύπωσα, διότι πιστεύω ὅτι ἡ ὑπάρχουσα αἰτῶνται δὲν δύναται νὰ εὐσταθήσῃ. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι γραφαὶ δυνάμεναι νὰ ἀντικατασταθοῦν δι' ἑτέρων, ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ προτιμηθεῖσα δὲν δημιουργεῖ πρόβλημα συντακτικόν ἢ νοηματικόν, θεωρεῖται ὡς καλῶς κειμένη.

Ὡς πρὸς τὸν χωρισμὸν τῶν λέξεων εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου οἱ παλαιοὶ λόγιοι καὶ ἡ σεβασμία παράδοσις τοῦ οἴκου Teubner ἠκολούθουν ἀνέκαθεν διὰ τὰ ἀρχαῖα κείμενα τὸν χωρισμὸν κατὰ συλλαβὰς λ.χ. δο-κι-μο-σθέν-τες, ἀμ-φι-σβη-τή. Εἰς τὸ παρὸν κείμενον ἡ παράδοσις ταράσσεται ἀπὸ τὰς νεωτερικὰς ἐπιδράσεις μὲ γραφάς, ὡς δοκιμασ-θέντες σελ. 50, 5-6, ἀμφισβητῆ σελ. 53, 5-4 κ.ά.

Ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στιξίν ἐκτιμῶ καὶ σέβομαι τὰς ἐν τῷ προλόγῳ διατυπωμένας ἀρχὰς τοῦ συγγραφέως. Ὑπάρχουν ὀρισμένα τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, ἅτινα σημειῶ διὰ μέλλουσας ἐκδοσιν πρὸς διόρθωσιν: σελ. 19 στίχ. 9 καὶ ταύτας στ. 27, 12 δικαστηρίον. σ. 58, 11 ἐπιγεγραμμενον σελ. 64, 19 ἢ τὲ τίμησις ἐστὶν ἀντὶ ἢ τε τίμησις ἐστὶν. Εἰς τὴν σελ. 21 στ. 18 γράφεται τῶν κατ' ἐαυτόν. Τὸ κατ' ἀποτελεῖ ἀνάπτυγμα βραχυγραφίας ἐκ προσθήκης τοῦ γραφέως L'. Ἡ γραφὴ τοῦ Ἄριστοτέλους θὰ ἦτο προφανῶς καθ' ἐαυτόν. Καὶ ταῦτα μὲν τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, ἢ ἐκδοσις ὅμως τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας ἀποτελεῖ μίον ἐπιμελημένην καὶ ἱκανοποιητικὴν προσφορὰν εἰς τοὺς μελετητὰς τοῦ ἀρχαίου βίου

και ειδικότερον του κορυφαιου πολιτεύματος του πολιτισμου μας, συγγραφεισαν
υπο του κορυφαιου των συγγραφεων του πολιτισμου μας.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Stephen D. Salamone, *In the Shadow of the Holy Mountain: The Genesis of a Rural Community and its Refugee Heritage*. New York: East European Monographs, Boulder. Distributed by Columbia University Press. 1987. 245 pp., illustrated.

Professor Stephen Salamone, author of the above listed book, is a member of the faculty of the Classical Studies Department of Boston University, and the Director of Modern Greek Studies there. He wrote the book originally as a dissertation which he submitted to the State University of New York at Buffalo, and was awarded the Ph. D. degree in History. Then he revised and amplified it considerably, thus making it useful and interesting not only to specialists in history, sociology and other fields, but also to the general reading public interested in modern Greece.

The book is introduced by Prof. Albert Lord of Harvard University and Prof. Irwin T. Sanders of Boston University, each of whom has contributed a substantial Preface, and by Prof. Salamone himself, who has written a third Preface as well as an Introduction.

It comprises seven chapters, an Epilogue, an Appendix containing illustrations, charts and tables, an Index, a Bibliography, and Photographs. The titles of the chapters are as follows:

I. Community Survival and the Survival of Hellenism. II. Village life in Marmaras: A Socio-Economic Analysis. III. Diogmos and the Early years of Resettlement. IV. Ammouliani: The First Years of Settlement. V. The Fishing Industry in Ammouliani, Beginnings: 1927-1940. VI. Turning Point: The War Years [1941-1945] and Beyond. VII. The Struggle for Social Justice: Contemporary Ammouliani.

In his Preface, Dr. Salamone explains how he first became interested in Ammouliani, a small island near the holy Mountain of Athos, and how it was that he decided, after living there for months, «to make it the focal point» of his «study of Hellenism» (p. 20). He says at the outset: «I first became interested in the village of Ammouliani for the purposes of language study. I wanted to study modern Greek somewhere with few distractions from work and under conditions that would force me to interiorize the language as quickly as possible». Ammouliani was suggested by a Greek friend, who informed him «that the people of the village, having originally come from the vicinity of Constantinople, [the Marmaras Islands], once the center of Hellenism, spoke good Demotic Greek. This linguistic interest, plus the fact that Ammouliani was almost literally in the shadow of the Holy Mountain, the great monastic enclave of Eastern Orthodox Christianity (I have always